

ردیف میرزا عبدالله
برای تار
بر اساس اجرای نورعلی برومند

جلد دوم
دستگاه‌های سه‌گاه، چهارگاه، ماهور، همایون
آواز بیات اصفهان و دستگاه‌های نوا و راست و پنج‌گاه

نت‌نگاری و تجزیه و تحلیل
حسین مهرانی

مؤسسه‌ی فرهنگی - هنری ماهور

تهران ۱۳۹۹

مقدمه‌ی مولف	۱۰
نشانه‌ها و اختصارات	۱۲
اختصارنویسی	۱۵

Dastgâh-e Segâh	۲۳	دستگاه سه‌گاه
1. Châhârmezrâb	۲۴	۱. چهارمضراب
2. Darâmad	۲۵	۲. درآمد
3. Naghme	۲۶	۳. نغمه
4. Kereshme & Kereshme with Muye	۲۸	۴. کرشمه و کرشمه با مویه
5. Zang-e shotor	۳۱	۵. زنگ شتر
6. Zâbol	۳۳	۶. زابل
7. Baste-negâr-e Zâbol	۳۴	۷. بسته‌نگار زابل
8. Muye-ye Zâbol	۳۶	۸. مویه‌ی زابل
Forud-e Muye	۳۷	فرود مویه
9. Mokhâlef	۳۸	۹. مخالف
10. Hâji Hasani	۴۲	۱۰. حاجی حسنی
11. Baste-negâr-e Mokhâlef	۴۳	۱۱. بسته‌نگار مخالف
12. Maghlub	۴۵	۱۲. مغلوب
13. Naghme-ye Maghlub	۴۶	۱۳. نغمه‌ی مغلوب
14. Hazin	۴۸	۱۴. حزین
15. Muye	۵۰	۱۵. مویه
16. Rohâb	۵۱	۱۶. رُهاب
17. Masihi	۵۵	۱۷. مسیحی
18. Shâh Khatâyi	۵۵	۱۸. شاه‌ختایی
19. Takht-e Tâqdis (Takht-e Kâvus)	۵۷	۱۹. تخت طاقدیس (تخت کاووس)
20. Reng-e Delgoshâ	۵۸	۲۰. رنگ دلگشا

Dastgâh-e Châhârgâh	۶۳	دستگاه چهارگاه
1. Darâmad-e avval	۶۴	۱. درآمد اول
2. Darâmad-e dovvom	۶۵	۲. درآمد دوم
3. Darâmad-e sevvom (Pish-Zangule & Zangule)	۶۶	۳. درآمد سوم (پیش‌زنگوله و زنگوله)
4. Darâmad-e châhârom	۶۸	۴. درآمد چهارم
5. Naghme	۷۰	۵. نغمه
6. Kereshme & Kereshme with Muye	۷۱	۶. کرشمه و کرشمه با مویه
7. Zang-e shotor	۷۴	۷. زنگ شتر
8. Zâbol	۷۵	۸. زابل
9. Baste-negâr-e Zâbol	۷۷	۹. بسته‌نگار زابل
10. Muye	۷۸	۱۰. مویه
11. Hesâr (part I)	۸۰	۱۱. حصار (قسمت اول)
12. Hesâr (Part II)	۸۲	۱۲. حصار (قسمت دوم)
13. Hesâr (Part III with châhârmezrâb)	۸۵	۱۳. حصار (قسمت سوم با چهارمضراب)
14. Pas-Hesâr	۸۸	۱۴. پس حصار
15. Muye	۹۰	۱۵. مویه
16. Mokhâlef (part I)	۹۱	۱۶. مخالف (قسمت اول)
17. Mokhâlef (part II)	۹۲	۱۷. مخالف (قسمت دوم)
18. Hâji Hasani	۹۳	۱۸. حاجی حسنی
19. Baste-negâr-e Mokhâlef	۹۵	۱۹. بسته‌نگار مخالف

20. Maghlub	۹۶	مغلوب	۲۰
21. Naghme-ye Maghlub	۹۷	نغمه‌ی مغلوب	۲۱
22. Hazin	۹۸	حزین	۲۲
23. Hodi	۹۹	حدی	۲۳
24. Pahlavi	۱۰۱	پهلوی	۲۴
25. Rajaz	۱۰۳	رجز	۲۵
26. Mansuri (part I)	۱۰۴	منصوری (قسمت اول)	۲۶
27. Mansuri (part II)	۱۰۶	منصوری (قسمت دوم)	۲۷
28. Mansuri (part III)	۱۰۷	منصوری (قسمت سوم)	۲۸
29. Lezgi	۱۱۰	لِزگی	۲۹
30. Matn & hâshiye	۱۱۳	متن و حاشیه	۳۰
31. Reng-e Shahr-âshub	۱۱۵	رنگ شهر آشوب شامل چهار قسمت	۳۱
(1. Darâmad 2. Hesâr 3. Mokhâlef 4. Mansuri)		(۱. درآمد ۲. حصار ۳. مخالف ۴. منصوری)	

Dastgâh-e Mâhur	۱۲۷	دستگاه ماهور	۱۲۷
1. Darâmad	۱۲۸	۱. درآمد	۱
2. Kereshme	۱۲۹	۲. کرشمه	۲
3. Âvâz	۱۳۰	۳. آواز	۳
4. Moqaddame-ye Dâd	۱۳۲	۴. مقدمه‌ی داد	۴
5. Dâd	۱۳۳	۵. داد	۵
6. Majles-afroz	۱۳۴	۶. مجلس افروز	۶
7. Khosravâni	۱۳۷	۷. خسروانی	۷
8. Delkash	۱۳۹	۸. دلکش	۸
9. Châhârmezrâb	۱۴۱	۹. چهارمضراب	۹
10. Forud	۱۴۳	۱۰. فرود	۱۰
11. Khâvarân	۱۴۶	۱۱. خاوران	۱۱
12. Tarab-angiz	۱۴۸	۱۲. طرب‌انگیز	۱۲
13. Neyshâburak	۱۵۰	۱۳. نیشابورک	۱۳
14. Nasir Khâni (Tusi)	۱۵۲	۱۴. نصیرخانی (طوسی)	۱۴
15. Châhâr-pâre (Morâd Khâni)	۱۵۵	۱۵. چهارپاره (مرادخانی)	۱۵
16. Feyli	۱۵۶	۱۶. فیلی	۱۶
17. Mâhur-e saghir	۱۵۷	۱۷. ماهور صغیر	۱۷
18. Âzarbâyjâni	۱۵۹	۱۸. آذربایجانی	۱۸
19. Hesâr-e Mâhur (Abol)	۱۶۱	۱۹. حصار ماهور (آبول)	۱۹
20. Zangule-ye Hesâr	۱۶۳	۲۰. زنگوله‌ی حصار	۲۰
21. Naghme	۱۶۳	۲۱. نغمه	۲۱
22. Zirafkand	۱۶۴	۲۲. زیرافکند	۲۲
23. Neyriz	۱۶۵	۲۳. نیریز	۲۳
24. Shekaste (part I)	۱۶۸	۲۴. شکسته (قسمت اول)	۲۴
25. Shekaste (part II: Kereshme and etc.)	۱۶۹	۲۵. شکسته (قسمت دوم: کرشمه و غیره)	۲۵
26. Shekaste (part III)	۱۷۰	۲۶. شکسته (قسمت سوم)	۲۶
27. 'Arâq	۱۷۱	۲۷. عراق	۲۷
28. Nahîb	۱۷۲	۲۸. نهیب	۲۸
29. Mohayyer	۱۷۴	۲۹. مُحیّر	۲۹
30. Âshur-Âvand	۱۷۴	۳۰. آشورآوند	۳۰
31. Esfahânak	۱۷۶	۳۱. اصفهانک	۳۱

32. Hazin	۱۷۶	حزین	۳۲
33. Kereshme-ye 'Arâq	۱۷۷	کرشمه‌ی عراق	۳۳
34. Zangule-ye 'Arâq	۱۷۸	زنگوله‌ی عراق	۳۴
35. Râk-e hendi	۱۷۹	راک هندی	۳۵
36. Râk-e keshmir	۱۸۳	راک کشمیر	۳۶
37. Râk-e 'Abdollâh	۱۸۴	راک عبدالله	۳۷
38. Kereshme-ye Râk & Safir-e Râk	۱۸۶	کرشمه‌ی راک و صفر راک	۳۸
39. Reng-e Harbi	۱۸۸	رنگ حربی	۳۹
40. Reng-e Yek-chube	۱۹۲	رنگ یک‌چوبه	۴۰
41. Reng-e Shalakhu	۱۹۴	رنگ شَلْخو	۴۱
42. Sâqi-nâme	۱۹۶	ساقی‌نامه	۴۲
43. Koshte-morde	۱۹۷	کُشته‌مرده	۴۳
44. Sufi-nâme	۱۹۸	صوفی‌نامه	۴۴
Dastgâh-e Homâyun	۲۰۱	دستگاه همایون	
1. Châhârmezrâb	۲۰۲	۱. چهارمضرب	
2. Darâmad-e avval	۲۰۵	۲. درآمد اول	
3. Darâmad-e dovvom (Zang-e shotor)	۲۰۶	۳. درآمد دوم (زنگ شتر)	
4. Mavâliyân	۲۰۸	۴. مَوَالیان	
5. Chakâvak	۲۱۱	۵. چکاوک	
6. Tarz	۲۱۳	۶. طَرز	
7. Bidâd	۲۱۶	۷. بیداد	
8. Bidâd-e kot	۲۲۱	۸. بیداد کُت	
9. Neydâvud	۲۲۲	۹. نی‌داوود	
10. Bâvi	۲۲۴	۱۰. باوی	
11. Suz o godâz	۲۲۶	۱۱. سوز و گداز	
12. 'Abolchap	۲۲۸	۱۲. ابوالچپ	
13. Leyli o Majnun	۲۳۰	۱۳. لیلی و مجنون	
14. Râvandi	۲۳۱	۱۴. راوندی	
15. Nowruz-e 'arab	۲۳۱	۱۵. نوروز عرب	
16. Nowruz-e Sabâ	۲۳۳	۱۶. نوروز صبا	
17. Nowruz-e Khârâ	۲۳۴	۱۷. نوروز خارا	
18. Nafir	۲۳۶	۱۸. نَفیر	
19. Farang & Shushtari-gardân	۲۳۷	۱۹. فرنگ و شوشتری‌گردان	
20. Shushtari	۲۴۰	۲۰. شوشتری	
21. Jâme-darân	۲۴۲	۲۱. جامه‌دران	
22. Râz o niyâz	۲۴۳	۲۲. راز و نیاز	
23. Meygoli	۲۴۴	۲۳. میگلی	
24. Mo'âlef	۲۴۵	۲۴. مؤالف	
25. Bakhtiyâri with Mo'âlef	۲۴۶	۲۵. بختیاری با مؤالف	
26. 'Ozzâl	۲۴۸	۲۶. عُزَّال	
27. Denâseri	۲۵۰	۲۷. دَناسِری	
28. Reng-e Farah	۲۵۲	۲۸. رنگ فرح	
Âvâz-e Bayât-e Esfahân	۲۵۷	آواز بیات اصفهان	
1. Darâmad	۲۵۸	۱. درآمد	

2. Jâme-darân	۲۶۰	۲. جامه‌دران
3. Bayât-e Râje (part I)	۲۶۴	۳. بیات راجه (قسمت اول)
4. Bayât-e Râje (part II)	۲۶۵	۴. بیات راجه (قسمت دوم)
5. Forud	۲۶۷	۵. فرود
6. Kereshme	۲۷۳	۶. کرشمه
7. Suz o godâz	۲۷۵	۷. سوز و گداز
Dastgâh-e Navâ	۲۷۷	دستگاه نوا
1. Châhârmezrâb	۲۷۸	۱. چهارمضرب
2. Darâmad-e avval	۲۸۰	۲. درآمد اول
3. Darâmad-e dovvom	۲۸۳	۳. درآمد دوم
4. Kereshme	۲۸۵	۴. کرشمه
5. Gardâniye	۲۸۷	۵. گردانیه
6. Naghme	۲۸۹	۶. نغمه
7. Bayât-e Râje	۲۹۱	۷. بیات راجه
8. Hazin	۲۹۲	۸. حزین
9. 'Oshshâq	۲۹۴	۹. عُشَّاق
10. Nahoft	۲۹۶	۱۰. تَهْفُت
11. Gavesht	۲۹۸	۱۱. گوشت
12. 'Ashirân	۳۰۰	۱۲. عَشیران
13. Neyshâburak	۳۰۱	۱۳. نیشابورک
14. Majosli	۳۰۴	۱۴. مَجْسَلِی
15. Khojaste	۳۰۴	۱۵. خجسته
16. Malek Hoseyn	۳۰۷	۱۶. ملک حسین
17. Hoseyn	۳۰۹	۱۷. حسین
18. Busalik	۳۱۰	۱۸. بوشلیک
19. Neyriz	۳۱۲	۱۹. نیریز
20. Reng-e Nastârî (Nastâli)	۳۱۴	۲۰. رَیْگِ نَسْتَارِی (نَسْتَالِی)
21. Zarbi-ye Navâ	۳۲۱	۲۱. ضربی نوا
22. Reng-e Navâ	۳۲۳	۲۲. رَیْگِ نوا
Dastgâh-e Râst & Panjgâh	۳۲۹	دستگاه راست و پنج‌گاه
1. Darâmad-e Râst	۳۳۱	۱. درآمد راست
2. Darâmad-e dovvom (Zang-e shotor)	۳۳۴	۲. درآمد دوم (زنگ شتر)
3. Zangule-ye saghir & kabir	۳۳۶	۳. زنگوله‌ی صغیر و کبیر
4. Naghme	۳۳۹	۴. نغمه
5. Khosravâni	۳۴۰	۵. خسروانی
6. Ruh-afzâ	۳۴۱	۶. روح‌افزا
7. Panjgâh	۳۴۲	۷. پنجگاه
8. Sepehr	۳۴۳	۸. سپهر
9. 'Oshshâq	۳۴۵	۹. عُشَّاق
10. Neyriz	۳۴۷	۱۰. نیریز
11. Bâl-e Kabutarân	۳۴۸	۱۱. بال کبوتران
12. Bayât-e 'Ajam	۳۴۹	۱۲. بیات عَجَم
13. Bahr-e Nur	۳۵۱	۱۳. بحر نور
14. Qarache	۳۵۲	۱۴. قَرَچِه

15. Mobarqa'	۳۵۳	۱۵. مَبْرَقْ
16. Tarz	۳۵۴	۱۶. طَرْز
17. Abolchap	۳۵۷	۱۷. ابوالچپ
18. Leyli o Majnun	۳۵۸	۱۸. لیلی و مجنون
19. Rāvandi	۳۵۹	۱۹. راوندی
20. Nowruz-e 'Arab	۳۵۹	۲۰. نوروز عرب
21. Nowruz-e Sabâ	۳۶۱	۲۱. نوروز صبا
22. Nowruz-e Khârâ	۳۶۲	۲۲. نوروز خارا
20. Mávarâ' on-nahr (Hoseyn-Qoli's Radif)	۳۶۴	۲۳. ماوراءالنهر (ردیف آقاحسینقلی)
21. Nafir	۳۶۶	۲۴. نَفیر
22. Farang	۳۶۷	۲۵. فرنگ
۳۷۰		منابع

مقدمه‌ی مؤلف

طی سال‌ها تدریس این ردیف و کسب تجربه‌های جدید بر آن شدم تا این ردیف را با روایتی از خود بنگارم و به سامان برسانم، اما در نهایت به این نتیجه رسیدم که روایت این جانب نیز به روایات مختلف دیگر قبلی افزوده خواهد شد و بهتر آن است که نگارش دقیقی از اجرای نورعلی برومند را به انجام برسانم، چرا که این کار قبلاً به درستی انجام نشده است.

ردیف میرزا عبدالله به روایت و اجرای نورعلی برومند امروزه مهم‌ترین رپرتواری است که اجرای دقیق آن از ضروری‌ترین اصول نوازندگی موسیقی دستگاهی ایران به حساب می‌آید و از آنجا که نگارنده معتقد است نگارش‌های قبلی این ردیف با اجرای نورعلی برومند چندان مطابقت ندارد، تصمیم به نگارش دقیق این اثر از اجرای ایشان گرفتم تا تعدد و تنوع روایت‌های استادان مختلف باعث سردرگمی نوازنده و هنرجو در اجراها و آزمون‌های مختلف نشود، چرا که به هر حال همه‌ی استادان اصرار به اجرای دقیق ردیف به روایت خود برومند دارند.

مجموعه‌ی کتاب دو جلدی ردیف میرزا عبدالله دارای دو بخش است. بخش اول - که در جلد اول آمده - به نظرات و تئوری مؤلف در زمینه‌های مختلف مبانی و تجزیه و تحلیل، اصول و قواعد انگشت‌گذاری و مضراب‌گذاری، ثبت، معرفی و نام‌گذاری مُتَبَع‌ها در دو بخش ساده و مرکب و همچنین نام‌گذاری فیگورملدی‌ها (و مرتب کردن آنها بر اساس حروف الفبا) شامل دوتایی‌ها، پروانه‌ها، پنجه‌ها و تحریرها با کمک گرفتن از ردیف‌های دیگر اختصاص دارد و توصیه می‌کنم با دقت بیشتری مطالعه شود تا درک تجزیه و تحلیل ردیف آسان‌تر شود.

بخش دوم، نت‌نگاری و تجزیه و تحلیل گوشه‌های ردیف است که در آن به نگارش دقیق تکنیک‌ها شامل ریتم، فاصله‌ها، علائم سرکلید و متغیرها در متن گوشه‌ها و غیره و جمله‌بندی‌ها و دسته‌بندی‌ها و همچنین نگارش دقیق مضراب‌ها و انگشت‌گذاری‌ها که معرف استیل نوازنده هستند، پرداخته شده است. نگارش دقیق تکنیک‌های مضربی شامل دُرَّاب، شَلال، سینه‌مال، ریزها و غیره از اهداف این بخش است. نکته‌ی قابل توجه در مورد ریزها این است که با نگارش دقیق آنها این مطلب که حتا نوازندگان سستی نیز نسبت به اجرای ریز قاعده‌هایی را رعایت می‌کردند، روشن شده است. در اجرای ردیف شاید به نظر برسد اجرای عین‌به‌عین (کپی) ریزها لزومی نداشته باشد اما حتا اگر قرار باشد نوازنده با اِعمال سلیقه‌ی شخصی آنها را اجرا کند، با آشنایی با انواع ریز این امر برایش سهل‌تر خواهد شد و می‌تواند، بر اساس سرعت اجرای قطعه یا جمله، ریز خود

را انتخاب کند. به عنوان مثال رنگ نستاری در اجرای برومند و شهنازی با یک نوع ریز (برای هر نت سیاه شش مضارب به صورت سیکستوله) اجرا شده است، این در حالی است که با وجود فاصله‌ی زیاد بین استیل نوازندگی این دو نوازنده، قواعد اجرای نوازندگی در آنها تقریباً ثابت است؛ مانند اجرای تکررهای سه تایی و پنج تایی، شلال و دُزَاب و غیره.

آنالیز ردیف در سه بخش مُدال، فُرمال و ریتم صورت گرفته که، جمله به جمله، مُد و فیگورملدی‌های مشترک در جاهای مختلف با هم قیاس شده‌اند. توضیح ساختار جمله و عبارت‌ها باعث شده تا نوازندگان، علاوه بر راحت حفظ کردن ردیف، با ساختار جمله‌ها آشنا شوند و توانایی ساخت جمله را در بداهه نوازی‌های خود بیابند. تلاش شده تا ریتم گوشه‌ها دقیق نگارش شوند و برای گوشه‌هایی که دارای وزن شعری هستند، با کمک گرفتن از ردیف‌های دیگری که ملودی مشترک دارند، اوزان و ارکان عروضی و شعر آنها ذکر شود. دستگاه شور و آوازهای ابوعطا، بیات ترک، افشاری، دشتی و گردبیات به همراه نت در جلد اول کتاب مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند و جلد دوم (کتاب حاضر) شامل دستگاه‌های سه گاه، چهارگاه، ماهور، همایون، نوا، راست و پنج گاه و آواز بیات اصفهان است.

از جناب محمد موسوی مدیر مؤسسه‌ی فرهنگی - هنری ماهور به خاطر انتشار این کتاب تشکر می‌نمایم.

حسین مهرانی
زمستان ۱۳۹۸